

akkor a törvényhozásnak módot kell találnia arra, hogy ezt a kérdést valamennyi iskolafenntartót kötelező módon szabályozza.

Benisch Arthur.

Magyar olvasókönyveink nemzetiségi vidéken.

A legutóbbi időben végre figyelemre méltatták az illetékes hatóságok a nemzetiségi vidéken működő magyar nyelv- és irodalomtanárok panaszát. A panasz az, hogy az engedélyezett magyar olvasókönyvek között nincs olyan, melynek használata nemzetiségi vidéken a kívánt eredményhez juttatna. Most olyan híreket hallunk, hogy gyógyszer készítenek e fájó nyílt sebre. Ebből az alkalomból írom le néhány szerény megjegyzésemet. A középiskoláról szólok.

Azzal kezdem, hogy a kérdésnek nincs meg a kellő irodalmi megalapozottsága. Filológiai pontosságú diagnózisra volna szükségünk. Meg kellene állapítanunk, mi van a szóban forgó könyvekben, amire ilyen helyen nincs szükség és viszont, mi hiányzik, aminek hiánya sajnálatos, és végre azt is meg kellene hánynunk-vetnünk, hogy *mit* és *hogyan* kell nemzetiségi vidéken magyar olvasókönyvben nyújtani.

A Tanterv és Utasítások annyira megszabják az anyagot, hogy az olvasókönyvek e tekintetben megegyeznek. A szerkesztők «szigorúan szemmel tartják» az anyag megválasztásában és elrendezésében az ott hangoztatott elveket. Hiszen ami az anyagot illeti, a kifogás nem is érheti a könyvszerzőket. Ők nem tehetnek arról, hogy görög mithoszi olvasmányokkal kell az első osztályos fiút megismertetni, de az már az ő hibájuk, ha pl. egy első osztályos magyar olvasóban egyik olvasmány, amely 72 sorból áll, összesen 77 idegen nevet szolgáltat egyszerre. Ilyen nevek pl. Adraszteia, Kroiosz, Kriosz, Theia, Rheia, Kottosz, Gügész, Briareusz stb. Szüksége van első osztályos tanulónak erre? Épígy elkedvteleníti a II. osztályos tanulót a görög-perzsa háborúk szintelen, fárasztó elbeszélése. Mindez a tananyag kérdésével kapcsolatos, amelyre ezúttal nem térek ki. A világháború után, vagy talán már a folyamán is, úgyis kell szónak esnie a tananyag átvizsgálásáról is.

A baj az, hogy az olvasmányok stílusa nem felel meg a nemzetiségi vidék tanulójának. Azt nem találom helyes megoldásnak, hogy az olvasmányokat agyonjegyzetezzük. Egy II. osztályos olvasókönyv a «Szt. László füve» c. költeményt 136 jegyzettel kíséri. (Egy másik olvasókönyv csak 8 jegyzetet tart szükségesnek.) «A tudós macskájának is jut 40 jegyzet. De hát mennyire jutunk akkor a megkedveltetésben? Nemzetiségi vidéken azt tartom a magyar nyelvi tanítás legnagyobb eredményének, hogy a tanuló megszereti nyelvünket úgy,

hogy mindenáron magyarul akar (otthon is!) beszélni és írni. E célt pedig nem érjük el az ilyenféle, jegyzetekkel túlterhelt olvasmányokkal. Az olvasmányokban ne azt vegye észre a tanuló, ami nehéz, hanem azt, ami gyönyörködtető.

Hogyan kerüljük el tehát a stílus okozta nehézségeket?

Különválasztom a prózai és külön a költői alkotásokat.

A prózai művek kiszemelésekor kerüljük azt a hibát, melytől nem óvakodik legtöbb tankönyvirónk: ne közöljünk szemelvényeket Berzeviczy Alberttől, Pauler Gyulától és Szalay Lászlótól, mert ezek nem kis gimnázista olvasókra gondoltak művek megírásakor. Az első feladat tehát az: ha módunkban van választani tudós szerző és jónévű ifjúsági író között, az utóbbit válasszuk. Kerüljük egyelőre a stílművészeket. Lehet valamely leírás szép a fejlett ízlésű, irodalmi műveltségű ember részére, de azért a kis diák kiállhatatlannak találhatja. Neki csak lesz ízlése, ha eleve el nem rontjuk kaviárral.

Ha nincs a leírásban elbeszélő vagy humoros elem, nem tudjuk a gyermek figyelmét lekötöni. Akármilyen ragyogó művészettel van is megírva, az ő lelkére még nem hat. Kápráztatja a szemet, mint a vakító sugárözön, de az utána maradó érzés nem a jólesés érzése.

Hogyan oldjuk meg azt a kérdést, hogy a nagy írókból vett szemelvények stílusán szabad-e változtatni? Válaszom az, hogy a prózai műveken a cél elérése érdekében szabad, sőt kell is változtatni. Aki nemzetiségi vidéken alsó osztályokban tanított, nagyon jól tudja, hogy e nélkül nem boldogul. A gyermek még a Fáy-mesék stílusát sem bírja el, nem tekintve a régiséget. Így például az ismert kis mesében, «A fiatal darú»-ban 18 szót kellett megmagyaráznom II. osztályos diákjaimnak. Azt hiszem, hogy az ú. n. történeti multakat végleg be lehet fődni a feledés fátylával.

Különösen fontosnak tartom a történeti szemelvények átírását. Ha terem engedné, bő szemelvényeket közölhetnék az előttem halomszámra heverő olvasókönyvekből, így csak egy-két sorra szorítkozom, amelyekkel az idén boldogítottam tanítványaimat. «A sereg Accon mellett, Ricardana falunál ütött tábor. A jeruzsálemi patriárka kihozta Krisztus keresztyének azt a darabját, mely még megmaradt és II. Endre király, VI. Leopold herceg mezitláb járultak eléje és megcsókolták az ereklyét. A szultán, Egyiptom, Syria, Mesopotamia ura, az öreg 64 éves Al-Adil, attól tartott, hogy Jeruzsálemet vagy Damaszkuszt fogják megtámadni és kijött Egyiptomból és Jaffától délkeletre ütött tábor» stb. Miért a 10—11 éves gyermeknek e sok adat, a tudományos íz. Miért nem számolunk a gyermek hittani, földrajzi, történeti stb. ismereteivel. Szt. Imre életrajzában pl. ilyen mondatot olvasva: «Légy szemérmes, hogy a bűn minden fertőjét, mint a halát

«osztónét elkerüljed» — vajjon mit gondolnak az én kis tót testvéreim, akik az első osztály padjaiban tágranyilt szemekkel néznek könyvükbe? Pedig értelmetlen bámulásuk tart az egész olvasmányon keresztül.

Ami pedig a költeményeket illeti, mivel itt változtatásról nem lehet szó, kívánatos a vers után a prózai tartalom-elmondás. Nemzetiségi vidéken nem értik meg a Himnuszt, ha nem találják mellette a prózai átírást. Ne vegyünk fel olvasókönyvünkbe egyelőre olyan költeményeket, melynek szépsége iránt a kis gyermek nem lehet fogékony. Rege a csodaszarvasról, Keveháza, Salamon, Kőműves Kelemenné stb. első osztályos gyermekeknek nem valók. Épígy nagyon nehezek tartalmi magyarázat és átírás nélkül Tompa regéi is a II. osztályban. Gondolok az iskolai közös munkára és a tanár szerepére is, de ezeket a könnyítéseket szükségesnek tartom. A tananyagot kívül Függelékét is szeretnék látni a nemzetiségi vidékre szánt magyar olvasókönyvben. Egy kis útbaigazítást kellene adni a tanulónak könyvtára megalapítására. Rövidke elbeszéléssel kapcsolatban felsorolnám azokat a jó könyveket, amelyek az illető osztályos tanulónak valók, tekintettel a többi tárgyakra is. Oda tenném még az árakat is, hogy a fiúban felkeltsem a takarékosági vágyat egy-egy drágább könyv megszerzésére. (Magyar vidéken is jó volna!) Szeretném, ha a könyvben a deák nemcsak tankönyvet, hanem jóbarátot is látna és kedves emlékek fűznék magyar könyveihez a tót vagy oláh anyanyelvű tanulót.

Ez is egy része eske lenne abban a hatalmas láncban, mely összefogná a nemzetiségeket a magyarokkal.

(Jászapáti).

Mátrai Ferenc.

IRODALOM.

Georg Büttner: Im Banne des logischen Zwanges. Ethische Grundfragen in erkenntniskritischer Beleuchtung nebst einem pädagogischen und religionsphilosophischen Ausblick. Im Manuskript preisgekrönt von der Kant-Gesellschaft. Leipzig, 1914, E. Wunderlich, kötve 460 m. 8° VI + 216. 1.

Ez az erőteljes című munka a Kant által megalapított tiszta ismeretelméleti kritika ama «tiszta» és «optimisztikus» irányához tartozik, amely az összes filozófiai problémákat a logikai *kell* megváltoztathatatlan és áttörhetetlen törvényszerűségének szempontja alatt akarja megérteni és megoldani s e tiszta szempont és módszer alkalmazhatóságában és erejében teljes bizalommal, optimisztikusan hisz. Hiszi, hogy «a megismerés képes gondolatilag az összes viszonyokat — tapasztalatilag bármiként is lépjenek fel a tüneményekben — a ma-